

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2023. gada 29. novembrī
(OR. en)

16094/1/23
REV 1

SOC 833
EMPL 598
GENDER 211

DARBA REZULTĀTI

Sūtītājs:	Padomes Ģenerālsēkretariāts
Saņēmējs:	delegācijas
Iepri. dok. Nr.:	15421/23
Temats:	Padomes secinājumi par pāreju no aprūpes sistēmām visa mūža garumā uz holistiskiem, personcentrētiem un kopienā balstītiem modeļiem

Pielikumā pievienoti tematā minētie Padomes secinājumi, ko *EPSCO* padome apstiprināja 2023. gada 27. novembra sanāksmē.

**Pāreja no aprūpes sistēmām visa mūža garumā uz holistiskiem, personcentrētiem un
kopienā balstītiem modeļiem**

Padomes secinājumi

ATZĪSTOT, KA:

1. Nepārtraukti uzlabojoties sociālajām tiesībām un pieaugot izpratnei par visu personu tiesībām uz pilnvērtīgu un cilvēka cienīgu dzīvi, aizvien vairāk parādās šaubas par institucionālās aprūpes modeļiem, kas bieži noved pie segregācijas un pamatbrīvību ierobežošanas. Vienlaikus ar šo paradigmas maiņu attīstās profesionālās aprūpes modeļi un mainās priekšstati par to, kādai vajadzētu būt aprūpei. To ir veicinājuši arī zinātniskie pierādījumi, kuros apstiprinātas daudzas institucionālās aprūpes nepilnības, lielāka sabiedrības izpratne par to, cik svarīgi ir veidot egalitāru sabiedrību un cik svarīga ir integrēta pieeja dzimumu līdztiesības nodrošināšanai, kā arī lielāka sociālā jutība un tas, ka plaši tiek dota priekšroka personcentrētiem un kopienā balstītiem modeļiem. Turklāt Eiropas Savienība ir pievienojusies Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām (*UNCRPD*), kurā, lai iesaistītos deinstitucionalizācijā, ievērots invaliditātes cilvēktiesību modelis.

2. Aprūpei visa mūža garumā ir būtiska dzimuma dimensija. Neapmaksātu un apmaksātu aprūpes darbu galvenokārt veic sievietes. Gandrīz 90 % no šajā nozarē nodarbinātajiem ir sievietes (aptuveni 9,1 miljons Eiropā), kuru darbs lielākajā daļā valstu bieži vien ir nestabils, slikti apmaksāts, sniedz maz karjeras izaugsmes iespēju un ir nepietiekami novērtēts; tas daļēji izskaidro satraucošo kvalificēto darbinieku trūkumu šajā nozarē Eiropā, jo īpaši reģionos, kurus visvairāk skārusi depopulācija, vai mazāk attīstītos reģionos. Eiropas Savienībā 92 % sieviešu regulāri veic neapmaksātu aprūpes darbu, un 81 % sieviešu to dara katru dienu ¹. Bērnu – jo īpaši ļoti mazu bērnu – aprūpes pienākumi ir būtisks ierobežojums sieviešu dalībai darba tirgū ². Vienlaikus nodarbinātības līmenis personām ar bērniem, kuri jaunāki par sešiem gadiem, bija 90,1 % vīriešu gadījumā un tikai 67,2 % sieviešu gadījumā. Kopumā 7,7 miljoniem sieviešu Eiropā ir jāpielāgo savi darba modeļi neapmaksātu aprūpes pienākumu dēļ ³. Sievietes pavada vairāk laika, veicot neapmaksātu un zemu atalgotu aprūpes un atbalsta darbu nekā vīrieši, un tas nozīmē, ka viņu piekļuve darba tirgum un pastāvīga klātbūtne tajā ir atkarīga no viņu aprūpes pienākumiem un no tā, kā šie pienākumi ir sadalīti ⁴. Šāda nelīdzsvarotā neapmaksātā aprūpes darba sadalījuma dēļ sieviešu neiegūtie potenciālie ienākumi veido vismaz 242 miljardus EUR gadā ⁵. Nevienlīdzīgais neapmaksātā aprūpes darba sadalījums starp vīriešiem un sievietēm ir saistīts cita starpā ar joprojām pastāvošo vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību. Turklāt šīs nelīdzsvarotības dēļ sievietēm ir mazāka vecuma pensija, kas attiecīgi nozīmē to, ka sievietēm būs mazāk iespēju atļauties nepieciešamo aprūpi, un tām ir lielāka iespēja nonākt nabadzībā ⁶. Ilgtermiņa aprūpes, atbalsta un sociālo pakalpojumu nozarei ir liels potenciāls radīt darbvietas, un tiek lēsts, ka nākamajos desmit gados tā varētu radīt 8 miljonus darbvietu ⁷.

¹ Eiropas Aprūpes stratēģija, 2. lpp.

² *EIGE (2023), A Better Work–Life Balance: Bridging the gender care gap* (Labāks darba un privātās dzīves līdzsvars: dzimumu nevienlīdzības novēršana aprūpes jomā).

EIGE (2022), Gender Equality Index 2022: The COVID-19 pandemic and care (2022. gada dzimumu līdztiesības indekss: Covid-19 pandēmija un aprūpe).

EIGE (2021), Gender inequalities in care and consequences for the labour market (Dzimumu nelīdzsvars aprūpē un tās ietekme uz darba tirgu).

EIGE (2020), Gender equality and long-term care at home (Dzimumu līdztiesība un ilgtermiņa aprūpe mājās).

³ Reģionu komitejas atzinums “Eiropas Aprūpes stratēģija”.

⁴ ES Dzimumu līdztiesības stratēģija.

EIGE (2023), A Better Work–Life Balance: Bridging the gender care gap (Labāks darba un privātās dzīves līdzsvars: dzimumu nevienlīdzības novēršana aprūpes jomā).

⁵ Eiropas Parlamenta Izpētes dienests (2022).

⁶ 2021. gada ziņojums par novecošanu.

EIGE (2021), Gender inequalities in care and consequences for the labour market (Dzimumu nelīdzsvars aprūpē un tās ietekme uz darba tirgu).

⁷ EK (2021), Zaļā grāmatu par novecošanu – paaudžu solidaritātes un savstarpējās atbildības veicināšana

3. Laikposmā no 2022. līdz 2030. gadam to cilvēku skaits, kas vecāki par 65 gadiem, Eiropā palielināsies par 14 % un turpmāko 30 gadu laikā – par 38 %, sasniedzot 129,8 miljonus ⁸, un līdz 2030. gadam to cilvēku skaits, kuriem nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, būs 33,7 miljoni, un paredzams, ka līdz 2050. gadam šis skaits sasniegs 38,1 miljonu ⁹. Tas notiek laikā, kad daudzās ES valstīs joprojām pastāv problēmas saistībā ar piekļuvi cenas ziņā pieejamiem, piekļūstamiem un kvalitatīviem aprūpes pakalpojumiem.
4. Ir gūti panākumi attiecībā uz 2002. gadā noteikto Barselonas mērķrādītāju pirmsskolas izglītības un aprūpes jomā sasniegšanu. Tomēr dalībvalstīs šis progress nav bijis vienmērīgs, jo īpaši attiecībā uz bērniem jaunākajā grupā un bērniem no nelabvēlīgas vides, kas daļēji izskaidrojams ar atšķirībām valstu sistēmās. Šā iemesla dēļ jaunie Barselonas mērķrādītāji 2030. gadam ir vērsti uz to, lai uzlabotu līdzdalību piekļūstamā un cenas ziņā pieejamā un kvalitatīvā pirmsskolas izglītībā un aprūpē, kā arī uz to, lai mazinātu atšķirības saistībā ar līdzdalību pirmsskolas izglītībā un aprūpē starp bērniem kopumā un bērniem, kuri pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, kā arī citām bērnu grupām, piemēram, bērniem, kuriem ir mazāk iespēju, tostarp bērniem ar speciālās izglītības vajadzībām un bērniem ar invaliditāti. Efektīva piekļuve kvalitatīvai bezmaksas pirmsskolas izglītībai un aprūpei bērniem, kam tā nepieciešama, ir arī viens no galvenajiem ieteikumiem Padomes ieteikumā, ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem. Turklāt saskaņā ar ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām ES Personu ar invaliditāti tiesību stratēģijā 2021.–2030. gadam dalībvalstīs tiek aicinātas vispārējā izglītībā iekļaut visus bērnus ar invaliditāti. Tas ietver bezšķēršļu izglītības vides izveidi, atbilstošas mācīšanas metodes un kvalificētus darbiniekus.

⁸ ESTAT, PROJ_23NP

⁹ *Long-term care report, 2021* (Ziņojums par ilgtermiņa aprūpi (2021))

5. Reģionu komiteja uzskata, ka kvalificētu aprūpes darbinieku trūkums ir Eiropas mēroga problēma ar tālejošām sociālām sekām ¹⁰. Paradoksāli ir tas, ka aprūpes darbības tiek uzskatītas par būtiskām sabiedrības kopējai labklājībai, tomēr aprūpe un aprūpes darbs daudzās valstīs lielā mērā joprojām ir nepietiekami novērtēts un slikti apmaksāts, šajā nozarē ir maz karjeras izaugsmes iespēju un nepietiekamas apmācības iespējas, nepietiekams darbinieku skaits, un dažos gadījumos šajā nozarē darbavietas drošība nav atbilstoša. Tāpēc pašreizējā situācijā ir nepieciešama tāda stratēģiska pieeja aprūpei, kurā ir iekļauta dzimumu līdztiesības nodrošināšanas perspektīva, un tās pamatā jābūt priekšnoteikumam, ka atbildība par aprūpes sniegšanu nav jāuzņemas tikai aprūpes saņēmēja ģimenei, vienlaikus atzīstot, ka sociālās aizsardzības pasākumi kvalitatīvas un cenas ziņā pieejamas aprūpes nodrošināšanai ir viens no noteicošajiem piekļuves faktoriem. Šajā jomā liela nozīme ir daudziem dažādu līmeņu aktoriem, tostarp vietējām un reģionālajām struktūrām, ES dalībvalstīm un ES iestādēm saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm veselības aprūpes, ilgtermiņa aprūpes, sociālās aprūpes un izglītības jomā, kā arī sociālajiem partneriem, pilsoniskajai sabiedrībai un sociālās ekonomikas struktūrām, kā noteikts Eiropas Aprūpes stratēģijā.

ŅEMOT VĒRĀ, KA:

6. Cilvēktiesības ir Eiropas vērtību pamatā. Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā ir norādīts, ka Savienība ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda sieviešu un vīriešu līdztiesība.

¹⁰ Reģionu komitejas atzinums "Eiropas Aprūpes stratēģija".

7. Dzimumu līdztiesība ir Eiropas vērtību un cilvēktiesību pamatā. Sieviešu un vīriešu līdztiesība ir viens no Eiropas Savienības pamatprincipiem, kas nostiprināts Līgumos un atzīts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 23. pantā. Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 8. pantā ir prasīts, lai Savienība, veicot visas savas darbības, tiektos novērst nevienlīdzību un sekmēt sieviešu un vīriešu līdztiesību.
8. Eiropas Aprūpes stratēģijā ir noteikta programma, lai uzlabotu gan formālo, gan neformālo aprūpētāju (galvenokārt sieviešu) un aprūpes saņēmēju situāciju un tiesības. Tajā dalībvalstis tiek aicinātas garantēt kvalitatīvus, cenas ziņā pieejamus un piekļūstamus ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus un pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumus un nodrošināt, lai abās nozarēs būtu labāki, dzimumlīdztiesīgi darba apstākļi un darba un privātās dzīves līdzsvars. Šīs programmas īstenošana vēl vairāk atbalstīs Eiropas sociālo tiesību pīlāra piemērošanu un īstenošanu un palīdzēs sasniegt ES mērķrādītājus 2030. gadam nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā, kā arī veicinās dzimumu līdztiesību. Stratēģijā arī ieteikts dalībvalstīm un ES līmeņa un valstu sociālajiem partneriem veicināt efektīvu sociālo dialogu un slēgt koplīgumus aprūpes nozarē ar mērķi nodrošināt aprūpes darbiniekiem taisnīgus darba apstākļus un adekvātu atalgojumu, kā arī veikt pasākumus, lai veicinātu aprūpes darbinieku prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju. Tajā dalībvalstis tiek arī aicinātas apkarot dzimumu stereotipus un veicināt vienlīdzīgāku aprūpes pienākumu sadalījumu starp sievietēm un vīriešiem.
9. Komisijas Dzimumu līdztiesības stratēģijā 2020.–2025. gadam teikts, ka “nepietiekama piekļuve kvalitatīviem un cenas ziņā pieejamiem oficiāliem aprūpes pakalpojumiem ir viens no galvenajiem dzimumu nevienlīdzības cēloņiem darba tirgū. Tāpēc ir svarīgi ieguldīt aprūpes pakalpojumos, lai atbalstītu sieviešu līdzdalību apmaksātā darbā un viņu profesionālo izaugsmi. Tam ir arī potenciāls radīt darbvietas gan sievietēm, gan vīriešiem.”

10. ANO 2006. gada Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām (*UNCRPD*) 19. pantā ir atzītas šo personu tiesības dzīvot neatkarīgi, pilnībā iekļauties un piedalīties sabiedrībā, un tajā ir aicināts veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka personām ar invaliditāti ir tādas pašas tiesības kā citiem izvēlēties, kur, kā un ar ko dzīvot. Turklāt tajā ir noteikts, ka personām ar invaliditāti vajadzētu būt pieejamiem dažādiem mājās un dzīvesvietā sniegtiem pakalpojumiem un citiem kopienas atbalsta pakalpojumiem, lai novērstu viņu izolāciju un nošķirtību no kopienas. Lai institucionalizētu vidi aizstātu ar neatkarīgas dzīves atbalsta pakalpojumiem, ir nepieciešamas strukturālas izmaiņas. Šajā sakarā Personu ar invaliditāti tiesību stratēģijā 2021.–2030. gadam ir atkārtoti uzsvērtas ES apņemšanās panākt pāreju no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi un tas, ka Komisija atbalstīs valsts, reģionālās un vietējās iestādes to centienos īstenot deinstitucionalizāciju un nodrošināt neatkarīgu dzīvi, ietverot labākos risinājumus mājokļu un aprūpes jomā. Tajā dalībvalstis arī tiek mudinātas īstenot labu deinstitucionalizācijas praksi un veicināt un nodrošināt finansējumu pieejamiem un personas ar invaliditāti iekļaujošiem sociālajiem mājokļiem, kas būtu piemēroti arī gados vecākām personām ar invaliditāti, kā arī risināt bezpajumtnieku ar invaliditāti problēmas.
11. Padomes 2022. gada 8. decembra Ieteikumā par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei dalībvalstīm ir ieteikts pastāvīgi saskaņot ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu piedāvājumu ar ilgtermiņa aprūpes vajadzībām, vienlaikus nodrošinot līdzsvarotu ilgtermiņa aprūpes iespēju un aprūpes vides kombināciju, lai apmierinātu dažādas ilgtermiņa aprūpes vajadzības, un atbalstot to cilvēku izvēles brīvību un līdzdalību lēmumu pieņemšanā, kuriem vajadzīga aprūpe, tostarp attīstīt un/vai uzlabot aprūpi mājās un kopienā balstītu aprūpi, un nodrošināt, ka ilgtermiņa aprūpes pakalpojumi ir labi koordinēti ar profilaksi, veselīgu un aktīvu novecošanu un veselības aprūpes pakalpojumiem un ka tie atbalsta autonomiju un neatkarīgu dzīvi, kā arī iekļaušanu sabiedrībā visās ilgtermiņa aprūpes vidēs. Padomes ieteikumā dalībvalstis tiek arī aicinātas atbalstīt kvalitatīvu nodarbinātību un taisnīgus darba apstākļus nozarē, lai uzlabotu aprūpes profesionalizāciju, nodrošinātu kvalitatīvākus ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus un risinātu vajadzīgo prasmju trūkuma un darbinieku skaita nepietiekamības problēmu ilgtermiņa aprūpē. Tajā pašā laikā dalībvalstis tiek aicinātas identificēt neprofesionālus aprūpētājus un palīdzēt viņiem sniegt aprūpi.

12. Padomes 2022. gada 8. decembra Ieteikuma par pirmsskolas izglītību un aprūpi: Barselonas mērķrādītāji 2030. gadam mērķis ir mudināt dalībvalstis palielināt dalību pirmsskolas izglītībā un aprūpē, lai atvieglotu sieviešu dalību darba tirgū un sekmētu bērnu, jo īpaši to bērnu, kas atrodas neaizsargātā situācijā, tostarp bērnu ar invaliditāti, vai bērnu, kas nāk no nelabvēlīgas vides, sociālo un kognitīvo attīstību. Šajā nolūkā tajā cita starpā ieteikts sekmēt turpmāku augšupēju konvergenci starp dalībvalstīm attiecībā uz bērnu dalību pirmsskolas izglītībā un aprūpē; veicināt pirmsskolas izglītības un aprūpes pieejamību cenas ziņā, piekļūstamību un kvalitāti; pievērst uzmanību bērnu dalības pirmsskolas izglītībā un aprūpē ilgumam un saderībai ar vecāku jēgpilnu līdzdalību darba tirgū, kā arī zemas dalības iemesliem, un panākt, ka nav atšķirības starp tādu bērnu, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība, un pārējo bērnu dalību pirmsskolas izglītībā un aprūpē.

ATZĪMĒJOT, KA:

13. Eiropas Reģionu komitejas (RK) atzinumā “Eiropas Aprūpes stratēģija” (2023) uzsvērts, ka ir vajadzīga kopīga veselības, aprūpes un izglītības stratēģija, tostarp nozaru sadarbības sistēmas ieviešana, lai nodrošinātu pieejamu ilgtermiņa aprūpi, kura atbilst gan aprūpes saņēmēju, gan aprūpētāju vajadzībām, un nodrošinātu kvalitatīvas, cenas ziņā pieejamas un piekļūstamas bērnu aprūpes iespējas.
14. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas (EESK) atzinumā “Eiropas Aprūpes stratēģija” (2022) dalībvalstis cita starpā tiek aicinātas nodrošināt kvalitatīvākus pakalpojumus visā dzīves ciklā; palielināt izpratni, apkopojot un izplatot nozīmīgus labas prakses piemērus, kas saistīti ar instrumentiem un infrastruktūru; nodrošināt, ka dzimumu līdztiesība arī turpmāk ir nozīmīgs aspekts Aprūpes stratēģijas īstenošanā, tostarp centienos apkarot kaitīgus ar dzimumu saistītus aizspriedumus, kas grauj formālās un neformālās aprūpes sektoru; mobilizēt visus resursus, lai varētu apmierināt augošo un dažādo pieprasījumu pēc aprūpes pakalpojumiem; un apsvērt aprūpes speciālistu mobilitāti un darbaspēka migrāciju no trešām valstīm, kā arī pieprasījuma un piedāvājuma saskaņošanas un kvalifikācijas atzīšanas instrumentus.

15. EESK atzinumā, kas publicēts 2022. gadā, “Ceļā uz jaunu aprūpes modeli veciem cilvēkiem: Covid-19 pandēmijā gūtā pieredze” ir apstiprināta nepieciešamība reaģēt uz pieprasījumu kopumā deinstitucionalizēt vecu cilvēku aprūpi aprūpes iestādēs, veicinot apgādājamu vecu cilvēku autonomiju, neatkarību, spēju tikt galā ar ikdienas pienākumiem, kā arī viņu sociālās attiecības. Tajā paskaidrots, ka viņiem jābūt pieejamiem tuvumā esošiem sociālās un veselības aprūpes resursiem, daudz strukturētākai un efektīvākai palīdzībai mājās, kā arī jaunām izmitināšanas alternatīvām, piemēram, aprūpes iestādēm, uzraudzītiem vai kopienas mājokļiem, kopdzīves vienībām vai citām alternatīvām, kas jau izveidotas dažādās ES valstīs, ņemot vērā to veco cilvēku vajadzības un vēlmes, kuriem draud patstāvības zaudēšana. Tajā norādīts, ka attiecībā uz lielākā mērā aprūpējamu cilvēku vajadzībām ir jāpārveido tradicionālās aprūpes iestādes atbilstoši principam “dzīvot kā mājās”.
16. Sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu iespēju padomdevējas komitejas atzinumā “Dzimumu nevienlīdzība aprūpes jomā ES: holistiska un dzimumtransformatīva pieeja” (*“The care gap in the EU: a holistic and gender-transformative approach”*) (2021) uzsvērts: tas, ka lielākajā daļā ES valstu trūkst cenas ziņā pieejamu, pieklūstamu un kvalitatīvu aprūpes pakalpojumu un ka aprūpes darbs nav vienlīdzīgi sadalīts starp sievietēm un vīriešiem, tiešā veidā negatīvi ietekmē sieviešu līdzdalību visos sociālās, ekonomiskās, kultūras un politiskās dzīves aspektos.
17. Šā secinājumu kopuma pamatā ir Padomes, Eiropas Parlamenta un Komisijas līdzšinējais darbs un politiskās apņemšanās, kā arī citu attiecīgu ieinteresēto personu darbs, tostarp pielikumā uzskaitītie dokumenti.

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME AICINA DALĪBVALSTIS,

ņemot vērā valstu apstākļus, tostarp kompetenču teritoriālo sadalījumu, kā arī sociālo partneru autonomiju:

18. atzīt individuālās tiesības uz aprūpi ar vienlīdzīgiem nosacījumiem, veicinot reformas, tostarp vajadzības gadījumā izmantojot juridiskus instrumentus, kas holistiski definē un nodrošina tiesības uz pietiekamu, atbilstīgu un cenas ziņā pieejamu kvalitatīvu, personcentrētu un kopienā balstītu aprūpi. Ir svarīgi, lai šī aprūpe tiktu nodrošināta atbilstoši tās personas izvēlei, kurai ir tiesības minētajā procesā saņemt atbalstu un pieņemt šādu lēmumu. Tiesības uz aprūpi nozīmē sniegt atbalstu aprūpētājiem (piemēram, nodrošinot sociālo aizsardzību un apmācību, konsultācijas un īslaicīgu aprūpi) un atzīt viņu tiesības pieņemt lēmumus par to, cik lielā mērā un kam sniegt aprūpi, kā arī tiesības uz darba un privātās dzīves līdzsvaru un taisnīgiem darba apstākļiem un atalgojumu;
19. veikt pasākumus, lai savlaicīgi un saskaņā ar termiņiem, kas ierosināti Padomes 2022. gada 8. decembra Ieteikumā par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei, virzītu ilgtermiņa aprūpes un atbalsta pakalpojumu attīstību uz kopienā balstītu, personcentrētu pieeju, kurā ir iekļauts dzimumu līdztiesības aspekts, invaliditātes cilvēktiesību modelis, līdzbiedru atbalsts, sadarbība un starpnozaru diskriminācijas novēršana, lai:
 - a) nodrošinātu piekļūstamu, cenas ziņā pieejamu un kvalitatīvu, personcentrētu ilgtermiņa aprūpi un atbalstu, kas ļautu tiem, kuriem tā nepieciešama un kas to vēlas, novērst institucionalizāciju, dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi, īstenot pašnoteikšanos, saglabāt autonomiju, dzīvot neatkarīgi sabiedrībā un spēt brīvi kontrolēt to, kur, ar ko un kā viņi vēlas dzīvot;
 - b) stingri veicinātu alternatīvas dzīvošanai kopienā un vietējās atbalsta sistēmas, kas respektē cilvēku gribu un vēlmes un atbilst viņu aprūpes vajadzībām;

- c) vajadzības gadījumā veiktu nepieciešamās pārmaiņas, lai aprūpes pakalpojumi, tostarp aprūpes iestāžu piedāvātie pakalpojumi, tiktu sniegti, pamatojoties uz personcentrētu, kopienā balstītu aprūpi un atbalstu, un lai nodrošinātu, ka ir ieviestas sistēmas neaizsargātu aprūpes saņēmēju aizsardzībai pret jebkāda veida ļaunprātīgu izmantošanu;
- d) censtos nodrošināt ilgtermiņa aprūpes ilgtspēju gan finansiālā, gan darbaspēka ziņā, kā arī tās atbilstību, sasniedzamību un pārklājumu, ņemot vērā inovācijas un profilakses nepieciešamību;
- e) veicinātu dažādu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu vispusību, kā arī to efektīvu koordināciju, jo īpaši starp sociālajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem, tādējādi nodrošinot pilnībā elastīgus un personalizētus pakalpojumu portfeļus;
- f) izstrādātu personalizētus risinājumus un integrētus aprūpes modeļus, piemēram, izmantojot lietu pārvaldību, un tādējādi maksimāli izmantojot digitalizācijas sniegtās iespējas;
- g) censtos nodrošināt atbilstošu apmācību speciālistiem personcentrētas, visaptverošas aprūpes jomā;
- h) veicinātu tādu inovatīvu, kopienā balstītu vietējo risinājumu pieņemšanu, kuros ētiski tiek izmantotas tehnoloģijas un tādi būtiski instrumenti kā publiskais finansējums un inovatīvas sociālās klauzulas publiskā iepirkuma procedūrās, kā arī ilgtermiņa aprūpes sistēmu pastāvīgu uzlabošanu, tostarp dzimumu līdztiesības iekļaušanas pieejas sistemātisku īstenošanu;
- i) censtos nodrošināt daudzdisciplīnu profesionālu, personcentrētu atbalstu un pakalpojumus aprūpei mājās un kopienas atbalstam, lai pienācīgi apmierinātu vajadzības un garantētu vienlīdzīgu piekļuvi, jo īpaši dziļāko lauku reģionos, salu reģionos un mazapdzīvotos apgabalos, veicinot inovatīvus valsts un publiskā un privātā sektora risinājumus ar trešā sektora ieinteresēto personu un privāto uzņēmumu ieguldījumu un novēršot nevienlīdzību, kas saistīta ar lauku reģioniem, ekonomiskajām iespējām un dzimumu;

- j) saskaņā ar Padomes Ieteikumu par ilgtermiņa aprūpi veicinātu efektīvus mehānismus pakalpojumu un resursu kvalitātes uzlabošanai un izstrādātu valsts ilgtermiņa aprūpes kvalitātes sistēmas, kuru pamatā ir novērtējums par ilgtermiņa aprūpes un atbalsta ietekmi uz personu dzīves kvalitāti;
20. veicināt kultūras pārmaiņas, kuru mērķis ir pārvērtēt un atzīt gan profesionālu, gan neprofesionālu un gan apmaksātu, gan neapmaksātu aprūpes darbu; izskaust dzimumu nevienlīdzību, ar dzimumu saistītus aizspriedumus un stereotipus; un panākt pāreju uz līdzatbildību par aprūpi:
- a) pastiprinot neformālo aprūpētāju sociālās aizsardzības un atbalsta pasākumus, piemēram, veicinot atbalsta pasākumu īstenošanu un kvalitatīvas, elastīgas apmācības programmas neformālās aprūpes jomā, kas ietver psiholoģisko atbalstu un digitālo prasmju apmācību;
 - b) saskaņā ar valsts noteikumiem veicinot mehānismus, kas sekmē darba un privātās dzīves līdzsvaru gan sievietēm, gan vīriešiem, piemēram, izmantojot tādus līdzekļus kā elastīgāks darba laiks, darba hibrīdmodeļi, un nodrošinot, ka aprūpētājiem ir pieejams atvaļinājums ar vienlīdzīgiem nosacījumiem;
 - c) piedāvājot atbilstošas apmaksāta atvaļinājuma iespējas neatkarīgi no finansiālā atbalsta avota, kas negatīvi neietekmē nedz sieviešu nodarbinātības iespējas, nedz viņu atgriešanos darbā, vienlaikus nodrošinot darba un privātās dzīves līdzsvarošanas pakalpojumus, kas atvieglo atbalsta pakalpojumu sniegšanu neformālajiem aprūpētājiem;
 - d) veicinot sabiedriskās debates par aprūpes jautājumiem, piemēram, ar izpratnes veicināšanas kampaņām, sekmējot sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu atbildību formālajā un neformālajā aprūpē, izskaužot dzimumu stereotipus un dzimtes lomas, kas tradicionāli saistītas ar aprūpes darbu, palielinot aprūpes darba pievilcību un atzīstot aprūpes vērtību un cilvēku tiesības uz pašu izvēlēto dzīves projektu, kā arī uz cieņu;

21. iesaistīt vīriešus un zēnus kā pārmaiņu veicinātājus un ieguvējus no pārmaiņām un kā stratēģiskos partnerus un sabiedrotos centienos panākt dzimumu līdztiesību attiecībā uz apmaksātu un neapmaksātu aprūpes darbu;
22. ja tas vēl nav izdarīts – pieņemt aprūpes kvalitātes līmeņus un standartus saskaņā ar principiem, kas ietverti abos nesen pieņemtajos Padomes ieteikumos par ilgtermiņa aprūpi un pirmsskolas izglītību un aprūpi, vienmēr ņemot vērā atbalsta saņēmēju un aprūpētāju vajadzības, kā arī pastāvošo dzimumu nevienlīdzību, kā arī (kā mērķi, kas raksturīgs aprūpes modeļiem) cenšoties novērst dzimumu nevienlīdzību;
23. sekmēt pienācīgus un taisnīgus darba apstākļus un atalgojumu aprūpes un pirmsskolas izglītības un aprūpes nozarē un nodrošināt, ka šajā jomā strādājošie ir pienācīgi apmācīti. Konkrētāk, dalībvalstīm būtu jāveicina darba apstākļu un atalgojuma uzlabošana, reglamentējot darba apstākļus un veicinot sociālo dialogu un attiecīgā gadījumā nozaru koplīguma sarunas, kā arī veicinot minimālos standartus un uzņēmumu rīcības kodeksus attiecībā uz aprūpi visa mūža garumā, dzimumu līdztiesību darba apstākļos un darba un privātās dzīves līdzsvaru;
24. pilnībā respektējot sociālo partneru autonomiju, mudināt tos koplīgumos iekļaut pasākumus, lai novērstu vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības aprūpes nozarē saskaņā ar vienādas darba samaksas principu;
 - a) sekmēt pienācīgus un taisnīgus darba apstākļus un atalgojumu mājsaimniecībās nodarbinātiem aprūpes darbiniekiem, jo īpaši mājsaimniecībās dzīvojošiem aprūpētājiem, un apkarot nedeklarētu darbu aprūpes pakalpojumu jomā, īpašu uzmanību pievēršot aprūpes darbam mājās, ko bieži vien veic migrējošās darba ņēmējas;
 - b) vajadzības gadījumā uzlabot aprūpes darbinieku aizsardzību un veikt pasākumus, lai viņus aizsargātu pret seksuālas uzmākšanās un vardarbības risku darbavietā;

- c) nodrošināt aprūpes darbinieku sākotnējo un pastāvīgo apmācību, lai sniegtu viņiem nepieciešamās profesionālās prasmes, kas viņiem ļautu sniegt personalizētus un kvalitatīvus pakalpojumus, tostarp apmācību un atbalstu specializēto, vispārīgo un digitālo prasmju attīstīšanai;
- d) nodrošināt aprūpes darbinieku profesionālo izaugsmi, izmantojot tālākizglītību, tādējādi palīdzot viņiem virzīties profesionālajā karjerā un nodrošināt kvalitatīvu aprūpi, kas ir personcentrēta un balstīta kopienā;
- e) aicināt līgumslēdzējas iestādes pilnībā izmantot publiskā iepirkuma procedūrās pieejamos instrumentus, lai garantētu taisnīgus darba apstākļus aprūpes darbiniekiem, kurus algo uzņēmumi, kam piešķirti publiskā iepirkuma līgumi;
- f) veicināt sadarbību ar sociālās ekonomikas struktūrām, lai izstrādātu un sniegtu kvalitatīvus personcentrētus, kopienā balstītus aprūpes un atbalsta pakalpojumus;
- g) mudināt gan zēnus, gan meitenes – izdarot izvēli vidējās izglītības posmā – apsvērt profesionālās karjeras iespējas, kas saistītas ar kvalitatīvu aprūpi, un novērtēt un atzīt aprūpi kā būtisku darbību;

25. pieņemt attiecīgus pasākumus saskaņā ar Eiropas Aprūpes stratēģiju un “Padomes ieteikumu par pirmsskolas izglītību un aprūpi: Barselonas mērķrādītāji 2030. gadam”, lai:

- a) palielinātu bērnu, tostarp bērnu ar speciālas izglītības vajadzībām, līdzdalību pieklūstamā, cenas ziņā pieejamā un kvalitatīvā pirmsskolas izglītībā un aprūpē, kā arī veicot nepieciešamos un saprātīgus pasākumus, lai mazinātu atšķirību starp nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu un visu bērnu līdzdalību pirmsskolas izglītībā un aprūpē ¹¹, vienlaikus ņemot vērā valstu sistēmu atšķirības;

¹¹ Ņemot vērā arī Padomes Ieteikumu 2021/1004, ar ko izveido ES Garantiju bērniem.

- b) nodrošinātu cenas ziņā pieejamus, piekļūstamus un kvalitatīvus pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumus, kas ir viegli pieejami arī lauku un mazāk attīstītos reģionos, tādējādi veicinot visu zēnu un meiteņu piekļuvi pirmsskolas izglītībai un aprūpei;
- c) efektīvi strādātu pie tā, lai mazinātu laikposmu starp apmaksāta ģimenes atvaļinājuma beigām un piekļuvi vai, attiecīgā gadījumā, juridiskajām tiesībām uz vietu pirmsskolas izglītībā un aprūpē;
- d) veicinātu to, ka vīrieši izmanto paternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumu un elastīgu darba laiku, tādējādi novēršot dzimumu stereotipus, lai veicinātu taisnīgāku aprūpes un atbalsta pienākumu sadalījumu starp vecākiem attiecībā uz apmaksātu un neapmaksātu darbu saskaņā ar Direktīvu (ES) 2019/1158, tādējādi uzlabojot darba un privātās dzīves līdzsvaru, kā arī veicinot bērna un abu vecāku attiecību attīstību. Stiprināt to darba ņēmēju, kuriem ir aprūpes pienākumi, tiesības iegūt paternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumu un pieprasīt elastīgu darba laiku un palielināt informētību par šīm jaunajām tiesībām un īstenot tās, kā arī nodrošināt, ka kvalitatīva pirmsskolas izglītība un aprūpe ir pieejama arī aprūpētājiem, kas strādā nestandarta darba laiku;

26. pievērst pienācīgu uzmanību teritoriālajām problēmām, kas saistītas ar piekļuvi aprūpes pakalpojumiem, veicot šādus pasākumus:

- a) censties nodrošināt piekļuvi personcentrētiem, kopienā balstītiem, kvalitatīviem un cenas ziņā pieejamiem aprūpes un atbalsta pakalpojumiem, jo īpaši ņemot vērā nelabvēlīgos reģionus, piemēram, lauku, salu, mazapdzīvotos vai attālos reģionus, īstenojot inovatīvas iniciatīvas sadarbībā ar reģionālajām un vietējām iestādēm, kā arī sociālo ekonomiku, pilsonisko sabiedrību, sieviešu organizācijām un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām, izmantojot aprūpes ekonomikas sniegtās iespējas, vienlaikus izmantojot arī tehnoloģijas un digitalizāciju, tādējādi veicinot šo reģionu pievilcību un sekmējot ekonomisko aktivitāti un darbvietu radīšanu;

- b) apzināt un novērst ekonomiskās atšķirības un atšķirības ienākumu līmeņos pilsētu teritorijās, nodrošinot vienlīdzīgu piekļuvi personcentrētiem, kopienā balstītiem un kvalitatīviem aprūpes un atbalsta pakalpojumiem, veicinot vietējās/kaimiņattiecību partnerības, kas apzina vajadzības un vienojas par stratēģijām, tostarp kopienas un brīvprātīgo programmām, kaimiņreģiona grupām vai paaudžu solidaritātes programmām.

AICINA KOMISIJU SADARBĪBĀ AR DALĪBVALSTĪM:

27. Turpināt izmantot Eiropas pusgadu un sociālo atvērto koordinācijas metodi, jo īpaši ar Sociālās aizsardzības komitejas starpniecību, lai veicinātu uzraudzību, uzlabotu datu vākšanu, koordināciju un labas prakses apmaiņu ilgtermiņa aprūpes jomā.
28. Mudināt mobilizēt un efektīvi izmantot ES resursus un līdzekļus, lai atbalstītu Eiropas Aprūpes stratēģijas un Padomes ieteikumu par ilgtermiņa aprūpi un pirmsskolas izglītību un aprūpi īstenošanu, tādējādi veicinot aprūpes sistēmu pāreju uz holistiskiem, personcentrētiem un kopienā balstītiem modeļiem, lai uzlabotu aprūpes vērtības atzīšanu un izskaustu aizspriedumus un dzimumu stereotipus.
29. Sekmēt sociālās inovācijas, kas veicina savstarpēju mācīšanos un virzību uz labāku publisko politiku, izmantojot uz pierādījumiem un uz pētījumiem balstītu praksi un inovatīvu aprūpes un atbalsta sniegšanu un ieviešot pieejamas inovatīvas tehnoloģijas un digitālus risinājumus tādu aprūpes pakalpojumu sniegšanā, kas veicina autonomiju un neatkarīgu dzīvi, iesaistot pakalpojumu lietotājus, sociālos partnerus un sociālo ekonomiku, trešo sektoru, pilsonisko sabiedrību un sieviešu organizācijas, un vienlaikus publiskā iepirkuma procedūrās izmantojot tādus būtiskus instrumentus kā Eiropas publiskie fondi un sociālās klauzulas.

30. Lai sistemātiski uzraudzītu dalībvalstu progresu pieklūstamas, cenas ziņā pieejamas un kvalitatīvas aprūpes attīstībā, tostarp, lai sasniegtu Barselonas mērķrādītājus 2030. gadam, – vākt datus (piemēram, administratīvos un apsekojumu datus) un izstrādāt instrumentus, standartizētus rādītājus un salīdzināmus datus, kas sadalīti pēc dzimuma, par personām, kuras saņem ilgtermiņa aprūpi vai kurām tā ir nepieciešama, un, kad vien iespējams – par neformālajiem aprūpētājiem, kā arī par profesionāliem aprūpētājiem.
31. Kopā ar dalībvalstīm izpētīt iespējas izveidot aprūpes un mājāsaimniecību satelītkontus, kas paplašinātu tradicionālās grāmatvedības sistēmas, lai aptvertu ar aprūpi saistīto neapmaksāto darbu (piemēram, ilgtermiņa aprūpi, bērnu aprūpi, mājāsaimniecības pakalpojumus u. c.), kas ir svarīgs cilvēku dzīves aspekts, taču lielākoties nav iekļauts regulārajā ekonomikas statistikā, piemēram, iekšzemes kopproduktā (IKP), tādējādi cenšoties izmērīt un novērtēt neapmaksātā aprūpes darba ekonomisko ieguldījumu, pēc iespējas izmantojot pēc dzimuma sadalītus datus.
-

Atsauces dokumenti

1. ES starpiestāžu dokumenti

Eiropas sociālo tiesību pīlārs, ko 2017. gada 17. novembrī pasludināja Eiropas Parlaments, Padome un Komisija.

https://commission.europa.eu/publications/european-pillar-social-rights-booklet_lv

2. Padome

Padomes secinājumi “Samazināt vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību: apmaksāta darba un neapmaksāta aprūpes darba novērtējums un dalīšana” ([13584/20](#))

Prezidentvalsts secinājumi par ilgtermiņa aprūpes ietekmi uz darba un privātās dzīves līdzsvaru ([8764/20](#))

Padomes secinājumi “Dzimumu līdztiesība ekonomikā ES: turpmākā virzība” ([14938/19](#))

Padomes secinājumi par nodarbinātības nākotni: dzīves cikla pieeja ([10134/18](#))

[Padomes Ieteikums par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei](#) (OV C 476, 15.12.2022., 1. lpp.)

[Padomes Ieteikums par pirmsskolas izglītību un aprūpi: Barselonas mērķrādītāji 2030. gadam](#) (OV C 484, 20.12.2022., 1. lpp.)

3. Eiropas Parlaments

[What if care work were recognised as a driver of sustainable growth?](#) (Kas notiktu, ja aprūpes darbs tiktu atzīts par ilgtspējīgas izaugsmes virzītājspēku?) Eiropas Parlamenta Izpētes dienesta brīfings (2022)

4. Eiropas Komisija

[A European Care Strategy for caregivers and care receivers](#) (2022) (Eiropas aprūpes stratēģija aprūpētājiem un aprūpes saņēmējiem)

[The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States \(2019-2070\)](#) (2021. gada ziņojums par novecošanu: ekonomikas un budžeta prognozes ES dalībvalstīm (2019–2070))

[Zaļā grāmata par novecošanu. Paaudžu solidaritātes un savstarpējās atbildības veicināšana](#) (2021)

[Long-term care report](#) (Ziņojums par ilgtermiņa aprūpi) (2021)

5. Reģionu komiteja:

[Eiropas Reģionu komitejas atzinums par tematu “Eiropas Aprūpes stratēģija” \(OV C 157, 3.5.2023., 26. lpp.\)](#)

6. Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE)

[EIGE \(2023\), A Better Work–Life Balance: Bridging the gender care gap](#) (Labāks darba un privātās dzīves līdzsvars: dzimumu nevienlīdzības novēršana aprūpes jomā).

[EIGE \(2021\), Gender inequalities in care and consequences for the labour market](#) (Dzimumu nelīdztiesība aprūpē un tās ietekme uz darba tirgu).

[Gender inequalities in care and consequences for the labour market](#) (Dzimumu nelīdztiesība aprūpē un ietekme uz darba tirgu) (2020)

7. Apvienoto Nāciju Organizācija:

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. [Vispārējais komentārs Nr. 5 \(2017\) par patstāvīgu dzīvi un iekļautību sabiedrībā](#)

8. Citi

[The care gap in the EU: a holistic and gender-transformative approach](#) (Dzimumu nevienlīdzība aprūpes jomā ES: holistiska un dzimumtransformatīva pieeja), Sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu iespēju padomdevēja komiteja (2021)

[Towards a Stereotype-Free European Union: Opinion on Combatting Gender Stereotypes](#) (Ceļā uz Eiropas Savienību bez stereotipiem: atzinums par dzimumu stereotipu apkarošanu), Sieviešu un vīriešu vienlīdzīgu iespēju padomdevēja komiteja (2021)

[“Challenges in long-term care in Europe – A study of national policies 2018”](#) (“Izaicinājumi saistībā ar ilgtermiņa aprūpi Eiropā – pētījums par valstu politikām, 2018. gads”), ko publicējis Eiropas Sociālās politikas tīkls.

[“Deinstitutionalisation and community living—outcomes and costs: report of a European Study” \(DECLOC report\)](#) (London School of Economics Research Online)

[Report on the Transition from Institutional Care to Community-based Services in 27 Member States of the European Union](#) (Ziņojums par pāreju no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītiem pakalpojumiem 27 Eiropas Savienības dalībvalstīs) (2020), Eiropas Komisijas pasūtīts pētījums, kura autori ir Jan Šiška un Julie Beadle-Brown.